

Stad & *Ambt*

Driemaandelijkse uitgave van de Historische Kring Stad en Ambt Almelo

30e jaargang nummer 4
oktober 2022

COLOFON

Uitgave van de Stichting Historische Kring
Stad en Ambt Almelo

Secretariaat:

H. (Hetty) Leusman, Jacob Marisstraat 8,
7606 HL Almelo tel: 06 55348532
E: hetty@leusman.eu

Redactie:

Hans Gerritsen
Jennie van der Horst- Hemmink
Hanschristiaan Krol
Herman Reckman

Redactieadres:

Bellinckhofdwarsweg 3, 7604 PD Almelo
T: 0546- 813 677
E: jennekeva@gmail.com

Website:

www.historischekringalmelo.nl

Verschijningsdata:

Januari - april - juli - oktober
Kopij uiterlijk vier weken voor
verschijning inleveren bij redactieadres

Abonnementen:

Individueel lid € 23,- per jaar.
Begunstigers van de Stichting Historische
Kring Stad en Ambt Almelo ontvangen
vier maal per jaar dit tijdschrift, hebben
gratis toegang tot de lezingen en kunnen
deelnemen aan de excursies.
Losse nummers € 4,50

Bank:

NL 63 RABO 0381 3305 59

Druk:

Herman Media

Vormgeving en fotografie:

Herman Reckman

Omslag:

Brug naar Wierden, met dank aan de
Almelose Watersport Vereniging

ISSN 1389-3068

In de Cathedrale Notre-Dame de Rouen steek ik een kaarsje op voor de mensen die er niet meer zijn en aan wie ik denk als ik, tijdens onze vakantie, in deze monumentale kerk mijn gedachten de vrije loop laat.

Ook is er een lichtje voor mijn grootmoeder, met wie ik me op een bijzondere manier verwant voel, ook al overleed ze toen ik nog een kind was.

Wat zou ze ervan denken? Een kaarsje voor haar zielenheil in een Rooms-Katholieke kerk, ook al is het een historisch monument met de hoogste kerktoeren van heel Frankrijk. Grootmoeder was, zoals ze dat noemen, goed Hervormd. De Grote Kerk als religieus baken in het soms harde bestaan van een weduwe op een flink boerenbedrijf. Ze sloeg geen zondag over, de bijbel was haar leidraad en de psalmen kende ze uit haar hoofd. In een naslagwerk van oud Almelo staat een prachtig portret hoe ze in zondagse klederdracht lopend op de terugweg is.

Haar kerkelijke wereld was overzichtelijk, zo'n zeventig jaar geleden. Je had in Almelo de katholieken, met hun Georgiusbasiliek, de Sint-Egbertuskerk en de kerk in de Mariaparochie. De hervormden, verdeeld over de Grote Kerk voor de meer orthodox gelovigen en De Bleek voor de Vrijzinnigen. De Doopsgezinden met hun kerk in de Grotestraat en de Baptisten die in hun gebouw in de Geraniumstraat kerken.

En dan had je het ook wel zo'n beetje. Je kon onderling spreken van een scheiding der geesten. Toen mijn vader van hervormd orthodoxe huize viel voor een meisje van De Bleek, moest hij voor haar erg zijn best doen bij zijn principiële moeder. Een katholiek buurmeisje mocht op haar twaalfde niet meer met ons omgaan want ja, daar had ze weinig kans een huwelijkskandidaat van haar eigen geloof tegen te komen. De mensen van die tijd konden zich niet voorstellen dat er in hun Almelo een moskee zou komen. Laat staan een van drie verdiepingen hoog, met een 40 meter hoge minaret en een grote koepel. Moslims noemden mijn ouders nog mohammedanen en daarbij dachten ze toch vooral aan mensen in verre, warme streken.

Dat aan de Almelose Bellavistastraat de eerste volwaardige moskee van Nederland kwam niet bij hen op. En dat hij nu al te klein zou zijn, nog minder.

Traditionele kerken lopen leeg, de moskee breidt uit. De religieuze zoektocht is van alle tijden. De zoektocht naar de zin van het bestaan is de basis van een grote diversiteit aan geloven of noem het spiritualiteit. In ons hedendaagse land en in onze stad is daar alle ruimte voor. Nieuwsgierigheid naar andersdenkenden en respect voor hun opvattingen kan de samenleving verrijken.

Jennie van der Horst-Hemmink

In dit nummer:

- 2** Een nieuwe moskee
- 6** Water weg
- 7** De oude Twentse weg
- 11** Een historische wandelroute door Almelo
- 12** Een impressie door Randy van Lingen
- 14** Afscheid van 50 jaar Filmhuis
- 17** Arendsboer
- 20** Op de vlucht voor de indianen
- 21** De tijd hervonden - Joke van de Loo-Olde Loohuis
- 24** Nieuws van Stad & Ambt

Een nieuwe moskee

Door Hanschristiaan Krol

Wie richting centrum langs de Burgemeester Raveslootsingel rijdt of loopt ziet aan de andere kant van de spoorlijn een grote grijze betonnen constructie in aanbouw. De contouren geven het gebouw weg, want twee minaretten die 39 meter hoog zullen worden en een koepel zorgen voor de associatie “Moskee”. Het is de vervanger van de moskee op de hoek van de Wierdensestraat / Bellavistastraat. Ingewijd in 1974 maar met slechts één minaret en stukken kleiner.

Casa Cortina

In 1961 kocht de gemeente Almelo het Algemeen Ziekenhuis aan de Brugstraat. Het pand stond leeg omdat het Diaconessenhuis en het Algemeen Ziekenhuis na een fusie het Prinses Irene ziekenhuis betrokken (nu Preston Palace). Op haar beurt verhuurde de gemeente het oude ziekenhuis weer aan Nijverdal ten Cate dat worstelde met de huisvesting van haar gastarbeiders. Op dat moment 80 Spanjaarden en 165 Italianen, die verspreid over de stad woonden. Na de nodige verbouwingen, het aantrekken van een conciërge, twee keukenmeisjes en een kok, die meer kon dan macaroni met ham en kaas maken, betrokken de Zuid-Europese werknemers van Ten Cate hun nieuwe onderkomen dat de geschiedenis van Almelo in zou gaan als Casa Cortina.

Een nieuw geloof

In de jaren zestig trok echter de economie in Zuid-Europa aan. Italianen en Spanjaarden vonden werk in eigen land. Nederland en Ten Cate moesten daarom elders op zoek naar arbeiders. De economie van Nederland draaide als een tierelier en werken in de textiel als spinner of wever was niet aantrekkelijk. De lonen in die sector waren laag en het werk saai, stoffig en een aanslag op het gehoor. Nederland sloot daarom in 1964 een wervingsovereenkomst met Turkije om daar gastarbeiders te werven. Ten Cate had al laten weten dat de drie Turkse werknemers in haar spinnerij “zeer goed bevielen en dat men meer van deze mensen wilde werven”. Twee jaar later werkten en woonden er 9000 Turkse gastarbeiders in Nederland voornamelijk

in het westen, maar ook in Almelo. Een groot deel van hen was werkzaam bij Ten Cate. Ze werden gehuisvest aan de Brugstraat. Jongemannen, single of getrouwd, maar dan met een echtgenote in Turkije, want hun verblijf in Nederland was tijdelijk. Problemen te over, maar één was nieuw. Italianen en Spanjaarden wandelden op zondag naar de St. Georgiuskerk aan de Boddenstraat, maar voor de gelovige islamieten onder de Turkse gastarbeiders was in Almelo geen plek om op vrijdag gezamenlijk te bidden. Aan de Brugstraat in Casa Cortina werd wel een ruimte ingericht om een bidkleedje neer te leggen, maar het was behelpen.

Een eigen kerkgebouw

In de loop van de volgende jaren groeide het aantal Turken dat werk vond in Nederland gestaag. In 1973 waren het in heel Nederland 65.000. In Almelo bijna

er bovenop en maakte er landelijk nieuws van. De krant drukte dezelfde schets af als Tubantia van een kleine moskee met een gebedsruimte voor zo'n 250 gelovigen en een minaret van 19 meter om op te roepen tot gebed. De kosten voor de bouw werden geschat op fl. 100.000. Overheid, bedrijfsleven en inzamelingsacties moesten het bedrag bijeen brengen. Almeloërs werden gevraagd de Turkse collectanten bij te staan om het taalprobleem te overwinnen. De ene actie volgde de ander met succes op. In de loop van 1973 werd fl. 26.000 opgehaald. De Almelose middenstand gaf fl. 3500. Turkse Almeloërs brachten fl. 14.000 bij elkaar. Ten Cate bood voor de bouw van de Moskee het stuk grond aan waar enige jaren later de barakken voor Casa Cortina II zouden worden opgetrokken. De stichting koos echter voor grond aan de Bellavistastraat, aangeboden door de Gemeente Almelo. De moskee lag daardoor op loopafstand van de Kerkelanden waar steeds meer Turkse gezinnen

2000, niet alleen werkzaam bij Ten Cate, maar ook bij Stoomspinnerij Twente en Texas Instruments. Een aantal Turkse vrouwen liet ook duidelijk hun stem horen door in staking te gaan voor betere arbeidsomstandigheden en een hoger loon in de kippenslachterij waar zij werkzaam waren.

Een jaar daarvoor werd op initiatief van een groep Turkse arbeiders van Ten Cate de Stichting Turkse Moskee Twente-Almelo opgericht. Half november werd de akte door notaris De Haan gepasseerd. Voorzitter was D. Slettenhaar, die voor Ten Cate het contact met het wervingsbureau in Turkije onderhield. Plaatsvervangend voorzitter was mevrouw Erzincan. Het zeskoppige bestuur was keurig in balans: 3 leden met een Turkse achtergrond en 3 met Nederlandse roots. De stichting stelde zich tot doel de nodige gelden in te zamelen voor de bouw van een moskee in de loop van 1973. Tubantia had de primeur al op 16 september. In november sprong de NRC

een woning vonden. Een Almelose aannemer kreeg de opdracht voor de bouw en begin mei 1974 metselde de Turkse ambassadeur in gezelschap van burgemeester Schneiders de eerste steen. De ambassadeur hield aan zijn bezoek aan Almelo een zilveren troffel over en een bonbon die hij in de Jan Ligthart school aangeboden kreeg door een leerling.

De opening door minister Boersma

In de loop van het jaar wist de Stichting Turkse Moskee Almelo het gat in de begroting te dichten. Ten Cate doneerde een bedrag, maar de belangrijkste bijdrage kwam van de Nederlandse belastingbetaler. Dankzij de Wet Premie Kerkenbouw werd een forse subsidie binnengehaald. De wet werd overigens het jaar daarna ingetrokken. De forse verkiezingsnederlagen van de KVP zullen er debet aan zijn geweest.

De bouw van de moskee vorderde na het oplossen van de financiële problemen gestaag. De vlag ging in top op het hoogste punt van de koepel, een Turkse. Het afwerken van de gebedsruimte kostte de nodige tijd vanwege het kleurrijke tegelwerk waarmee de Mihrab (nis in de muur richting Mekka) en de preekstoel werden versierd. De kroonluchters waren afkomstig uit de Gereformeerde kerk in het Molenkampspark die net gesloopt was. In november aan het eind van de Ramadan werd de gebedsruimte ingewijd. De Wereldomroep wijdde er een uitzending aan.

De officiële opening vond plaats op 28 januari 1975 door Jaap Boersma, minister van sociale zaken in het kabinet Den Uyl. De ochtend was gewijd aan het bijpraten van Boersma over de stijgende werkloosheid in Twente. De middag was voor de opening van de moskee.

Het begon wat stroef in de Burgerzaal van het oude stadhuis tot Boersma het ijs brak met een kwinkslag. “Eigenlijk kijk ik veel liever naar de kinderen, dan dat ik u nu toespreek. Maar ja, het staat nu eenmaal op het programma, dus doe ik het maar”. Die u waren de Turkse ambassadeur, Schneiders, vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven en een grote groep Turkse Almeloërs. Na

de nodige speeches begaf het gezelschap zich naar de Wierdensestraat. Boersma knipte een lint door, deed zijn schoenen uit en betrad op kousenvoeten de gebedsruimte van de Yunus Emre moskee. De totale kosten voor de bouw bedroegen uiteindelijk fl. 180,000. Het grootste deel van dat bedrag werd opgebracht door de Turkse inwoners van Almelo en Twente.

Te klein en nieuwbouw

In de loop van de volgende jaren klonk op vrijdag vanaf de minaret de oproep tot gebed. Tegelijk groeide het aantal inwoners met een Turkse achtergrond in het Almelo. De gezinshereniging zette door en een volgende generatie groeide op. De moskee werd te klein. In 1989 vond een uitbreiding plaats van de gebedsruimte. Een keuken en een kantine werden aangebouwd. Nu najaar 2022 staat een volledig nieuwe moskee in de steigers. Een eindje verderop waar een al jarenlang leegstaand terrein werd aangekocht ook aan de Bellavistastraat met uitzicht op de spoorlijn naar Hengelo. Er is lang gesteggeld en gediscussieerd over het nieuwe ontwerp.

Vier architectenbureaus maakten een ontwerp. IAA architecten met een bureau in Enschede ontwierp een strak ogende moskee met een gebroken witte façade en geometrische figuren die de relatie met het Midden-Oosten weerspiegelen. Eén minaret en een moderne gebedsruimte. Maar het Duitse Architekturbüro Yilbirt uit Königsbrunn bij Augsburg werd de opdracht gegund met een duidelijk traditioneel ontwerp van 4,5 miljoen.

Groot en fors in het landschap met twee, bijna 40 meter hoge minaretten, een grote koepel met een aantal kleintjes eromheen. Drie verdiepingen hoog en een grote binnenplaats. De gebedsruimte komt op de eerste verdieping. Het gebouw wordt multifunctioneel. Opnieuw een keuken en kantine, maar ook leslokalen voor workshops en onderwijs. Zonnepanelen en een warmtepomp zorgen voor de energie, terwijl regenwater wordt opgevangen in cisternen en gebruikt voor o.a. een vijver. De opening van de nieuwe moskee is gepland voor het voorjaar van 2023. Almelo krijgt er een imponerend gebouw bij, net als in het begin van de 20ste eeuw toen de katholieken met de bouw van de St. Georgiuskerk hun maatschappelijk acceptatie vierden ...

Bronnen: Delpher/kranten/moskee Almelo

Noot: Aan de Veldkampsweg staat een Marokkaanse moskee, maar niet herkenbaar als moskee.

© artists impressions Architekturbüro Yilbirt

Water weg

Door Hanschristiaan Krol

Het is half drie 's middags op een koude dag in 1959. Twee mannen in winterjas kijken naar een opgraving op de Koornmarkt. Het plaveisel van de markt is opengelegd op zoek naar de resten van de Molenstreng, waarvan het water ooit de watermolens van de graaf aandreven. Goed zichtbaar zijn de dikke muren van opgemetselde tichelstenen, waardoor de Molenstreng sneller ging stromen. De beek was een zijtak van de Aa. Van de bleekvelden aan het Hof van Gülick stroomde het water langs het oude stadhuis, onder een brugje door, naar de molenraderen. Maar de Franse Revolutie kwam en de boeren waren niet meer verplicht hun graan bij de graaf te laten malen. De oliemolen werd als eerste gesloopt, daarna de graanmolen. Vervolgens gingen door de industriële revolutie de grachten en beekjes in de stad nog meer stinken. Hagengracht en Stadsgrace, nu de Marktstraat, werden daarom begin 20ste eeuw gedempt. Zo kreeg de cholera ook minder kans.

Maar steeds meer vuil water uit Hengelo en Borne stroomde via de Loollee de Aa in. Het afvalwater van leerlooierij Gast en de textielfabriek van Ten Bosch kleurde het water zwart. Een stinkende walm spreidde zich dan 's zomers over de Koornmarkt en de rest van de binnenstad. Woedende burgers klommen in de pen en hingen spandoeken op. De gemeenteraad discussieerde echter eindeloos. Wel tien jaar lang, want gemeente en waterschap lagen overhoop. Het waterschap, als eigenaar van de Molenstreng, wilde geld zien. De gemeente weigerde. Uiteindelijk werd voor één gulden de gemeente toch eigenaar. De beek werd gedempt. De brug verdween en

de Grotestraat werd een doorgaande route waar een politieagent het verkeer moest regelen.

In de jaren zestig regeerde de slopershamer en denderde een vierbaansweg de binnenstad in. Grote warenhuizen verrezen links en rechts, maar zoveel asfalt van niets naar niets is ook maar niets. En waar ooit de watermolens stonden ligt nu de passage, die toegang geeft tot de Koornmarkt met alleen het oude stadhuis, een café en een statig pand als herinnering aan het verleden. Loopt u daar, bedenk dan dat er ooit een beekje stroomde door de Molenstreng, bijna verdwenen achter grijs zeildoek.

Op de fiets door de historie van de Twentse weg

Het eerste deel: de Twentse weg, route in Almelo

Door Gerard Vloedbeld

De Twentseweg was de oude verbinding tussen Almelo en Zwolle. Deze begon in Almelo bij het oude Stadhuis op de Koornmarkt, liep over Wierden, daarna door open gebied ten noorden van Hellendoorn en Luttenberg, ten zuiden van Lemelerveld, aan de noordkant van Heino, door Wijthmen om uit te komen bij de Sassenpoort in Zwolle. De verbinding wijkt derhalve sterk af van de huidige weg, de A35/ N35 die later is aangelegd. Inmiddels is de oude weg in onbruik geraakt en doorsneden door infrastructuur van later datum, zoals wegen en kanalen.

Gerard Vloedbeld heeft de route gereconstrueerd en beschreven in een tiental artikelen in WederAardigheden, het blad van de Historische Kring Wederden. Momenteel wordt gewerkt aan een boek over de Twentseweg in samenwerking met de historische verenigingen langs de route. In de onderstaande bijdrage van Gerard Vloedbeld het Almeloze gedeelte van de route, vanaf het oude Stadhuis door de Grotestraat-Zuid (destijds Nieuwe Eind) tot aan het eind van de Oude Wierdenseweg waar deze afgesloten is in verband met de aanleg van de Weezenbeeksingel (redactie).

De routebeschrijving

- Met de rug naar het oude raadhuis staande naar links, de Grotestraat-Zuid in;

De oude naam voor deze straat is: Grootestraat Nieuwe Eind. Vroeger moest je direct het bruggetje van de Molenstreng over. Nu passeren we iets verder de brug over de Almeloze Aa die vroeger hier de Hagen heette. Dit deel van de stad heette in de 15-de en 16-eeuw de Nygstad of Nijstad, de "nieuwbouw" van

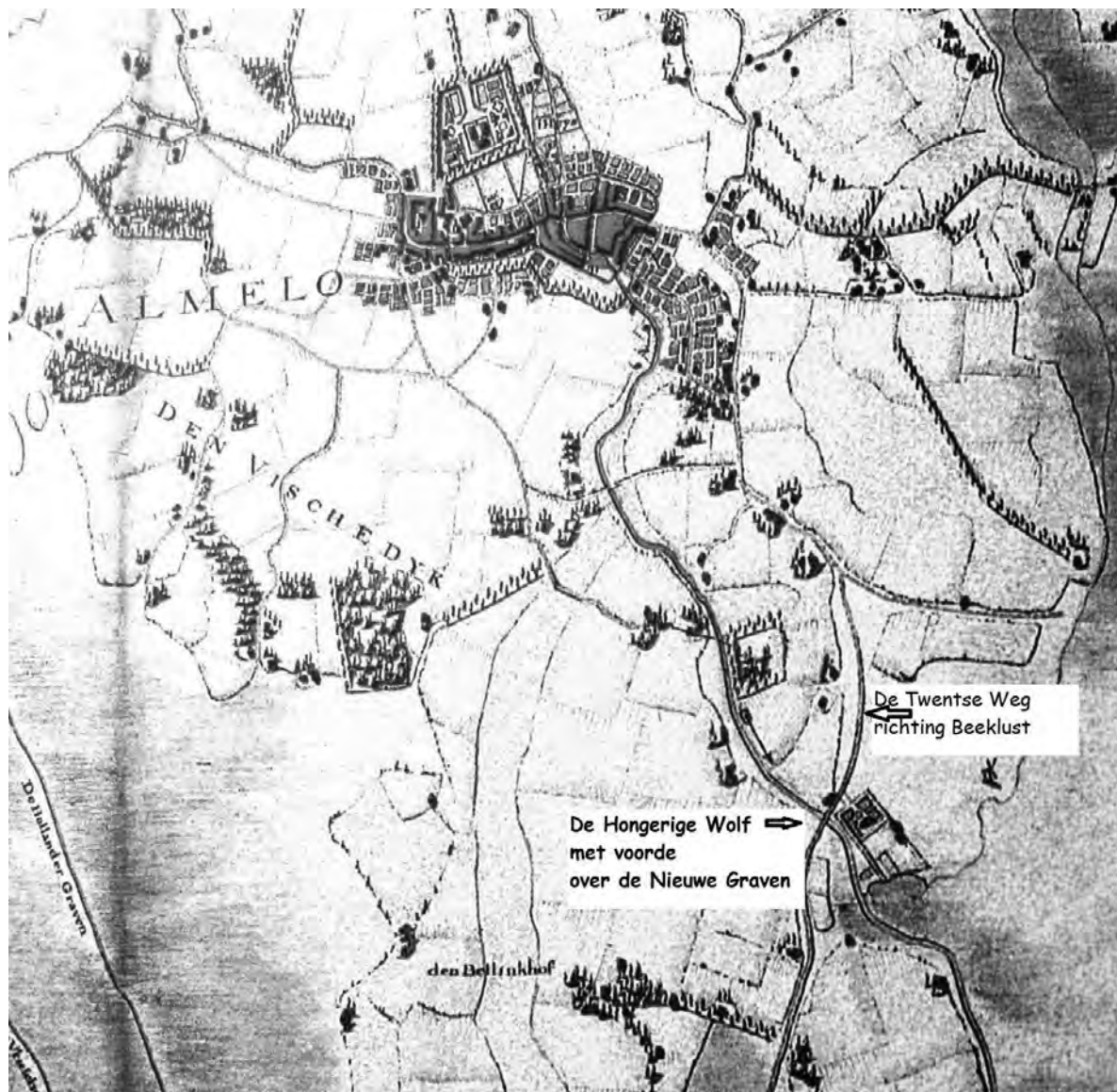
de stad.

We fietsen verder de Grotestraat-Zuid in en passeren op de kruising met de Schuttenstraat de plek waar de Nijstadpoort heeft gestaan. Hoe die stadspoort eruit heeft gezien is onbekend, maar vanaf april 2022 staat de plek duidelijk aangegeven (zie het artikel van Hanschristiaan Krol in Stad en Ambt van januari 2022)

- Aan het eind van de Grotestraat-Zuid rechtsaf de Bornerbroeksestraat in;

Noord

Deze driesprong, met links de Bornsestraat, die Oude Veemarkt werd genoemd. Je was hier al een eindje buiten de stad; dus daar kon je gerust vee verhandelen. Als de postkoets vanuit Deventer of Zwolle niet in Almelo moest zijn en de post al had afgeleverd in het Leeshuis, dan ging deze hier richting Oldenzaal en zelfs door naar Osnabrück, via wat nu de Bornsestraat heet. Wij gaan tegen die route in en volgen de huidige Bornerbroeksestraat een klein stukje.

- Rechts aanhouden: Zuiderstraat;
De tegenwoordige Zuiderstraat vormde, voor de komst van de spoorlijn, één geheel met de nu aan de andere kant gelegen Nieuwstraat. Aan dit gedeelte van de oude postweg lag een boerderij die 't Hofhuis heette.
- Rechtdoor over het verdiepte spoor: Nieuwstraat;
Omstreeks 1750 heette de huidige Nieuwstraat nog Zoetenstege. Aan die weg lagen boerderijen met de namen Zoeteman, Witvoet, de Wonde, 't Goossenhuis, 't Prinsenhuis en 't Knoopshuis. Op de hoek

Zoetenstege – Sniederstege (Nieuwstraat - Rohofstraat) stond het Leeshuis. De Almeloëse amateurhistoricus G.J. Eshuis vermoedt dat dit huis eertijds in gebruik is geweest als posthuis.

Volgens de overlevering gaf de postkoets hier kranten en andere nieuwstijdingen af. Belangstellenden konden deze dan ter plaatse inzien. Ook werden er wel officiële bekendmakingen aangeplakt.

Tussen de huidige spoorlijn en de Rohofstraat staat aan de rechterkant de korenmolen De Hoop. Omstreeks 1795 is deze molen, die toen nog "Nieuwe molen" heette, gebouwd op het z.g. "Kampereiland" (noordwestelijk van de Ootmarsumsestraat, ongeveer op de grens van Ooster- en Westeres) o.a. met geld dat door de bevolking bijeen was gebracht. In 1870 is de molen verplaatst naar de tegenwoordige plek aan de Zoetenstege (de huidige Nieuwstraat). De laatste particuliere eigenaar, B. van Diermen, droeg de molen in 1990 over aan de gemeente Almelo. (Zie ook: www.dehoop-almelo.nl).

Erve Zoeteman was de laatste boerderij aan deze weg,

vlak voor wat nu de kruising met de Schoolstraat en de Nachtegaalstraat is.

- Op de kruising met de Schoolstraat en de Nachtegaalstraat rechtdoor: Acaciaplein;
- Op het Acaciaplein eerste weg rechts: Beeklustlaan;
We zitten nu echt, tot voor twee eeuwen, in het buitengebied tussen Almelo en Wierden. Hier stonden ook bijna geen boerderijen meer.
- Aan het eind van de Beeklustlaan linksaf: Windmolenbroeksweg; direct weer rechtsaf: Ledeboerslaan;
Deze weg kun je aan het eind alleen per fiets vervolgen. Links van de weg bevindt zich het Beeklustpark.

Rechts van de weg, vlak voor het bruggetje, ligt nu de Stadsboerderij Beeklust, een kinderboerderij met, los daarvan, een horecafunctie. De opzet van de boerderij en de opbouw van het dierenbestand is ontleend aan een boerderij in de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw.

Het bruggetje geeft nog steeds de plek aan waar de Twentseweg de Nieuwe Graven kruist. G.J. Eshuis zegt hierover het volgende:

“Alle verkeer te land, dat na 't eerste kwart van de 15-de eeuw tot ongeveer 1827 (toen de nieuwe Wierdenseweg klaarkwam) van Almelo naar Wierden en vice versa ging, moest deze voorde of het ernaast liggende voetbruggetje passeren. Zeer waarschijnlijk zal bij deze voorde, ook ten gerieve van de schippers die aan de bijbehorende aanlegplaats hun aanlegplaats kozen, behoefte zijn geweest aan een eet- en drinkgelegenheid.”

Het lijkt Eshuis zeer goed mogelijk dat de huidige stadsboerderij vroeger heeft dienst gedaan als “stille knippe”. Op een kadastrale kaart van plm. 1830 staat de boerderij namelijk aangeduid met de naam “Hongerige Wolf”. Die naam zou een pendant kunnen zijn geweest van de historische herberg met dezelfde naam aan de weg Heemse-Ommen

Overigens wordt dit water momenteel op een bordje van het Waterschap “Almelose Aa/ Nieuwe Graven” genoemd, maar alleen het tweede deel van die naam is juist. Het

water heet al vanaf enkele honderden meters terug de Nieuwe Graven.

De Almelose Aa boog namelijk ter hoogte van het Groenendal, net vóór het uitvaartcentrum aan de Beeklustlaan dus, af in noordelijke richting. De brede sloten rond de openbare begraafplaats en langs de toegangsweg naar de hockeyvelden zijn er nog overblijfselen van. De Aa ging met een bevallige boog door wat nu de Aalderinkshoek is en kwam dan vanuit het noordoosten Wierden binnen, om verder naar het zuiden als Wierdense Aa en Exose Aa uit te monden in de Regge.

In de 15-de eeuw liet de heer van Almelo, vanaf de bocht bij het Groenendal, een kortere verbinding graven naar de Exose Aa ter verbetering van de scheepvaart en van de ontwatering van het gebied. En die verbinding werd eerst Nijen Graven, later Nieuwe Graven genoemd. “Graven” betekent in dit verband “kanaal” (vgl. het werkwoord “graven” en het Duitse zelfst. naamwoord “Graben” dat “sloot” betekent; waarschijnlijk is ook “gracht” een afleiding hiervan.)

Door de “schatkamer”

- Over het bruggetje rechtsaf: Nieuwe Gravenweg;
Vroeger ging de weg vanaf de voorde, later de brug, rechtdoor. Nu moeten we eerst enkele tientallen meters naar rechts en dan, met een scherpe hoek van zo'n 30 graden: Knooppunt 50
- Eerste weg scherp linksaf: Oude Wierdenseweg;
Deze oude weg, die even verderop verboden is voor auto's, volgen we zover we kunnen.

In het midden van de 15-de eeuw veranderde er heel wat in de omgeving van Almelo en Wierden. De

belangrijkste gebeurtenissen waren de aanleg van de Nieuwe Graven en van deze dijk, dwars door de watermassa's tussen Wierden en Almelo.

De aanleg van de Nieuwe Graven betekende dat de doorvaart van de schepen, in die tijd de belangrijkste vorm van transport vanuit Almelo in de richting van de Regge, een stuk gemakkelijker ging. Maar het betekende ook dat de ontwatering van de gebieden rond Almelo werd verbeterd en er dus minder wateroverlast was. Dat had weer tot gevolg dat de oude bedding van de Almelose Aa door de Aalderinkshoek naar Wierden langzaam dichtslabde. En daarmee kwam dus ook het veer "vast" te zitten.

Daarom had de heer van Almelo al in 1405 de bekende overeenkomst gesloten met de bisschop van Utrecht om de weg van Zwolle naar Almelo v.v. te verbeteren. De bisschop van Utrecht was namelijk tevens heer van Overijssel en had economisch, maar vooral militair, belang bij goede wegen door Overijssel. Die wegverbetering hield onder meer in: de aanleg van een dijk als verbinding tussen Wierden en Almelo, door het minst natte gedeelte van de waterige toestanden tussen Wierden en Almelo. Daarom zie je ook op oude kaarten, als naam voor wat nu de Oude Wierdenseweg wordt genoemd, Wierdensche Dijk staan.

Ongeveer halverwege de Oude Wierdenseweg zien we aan de linkerkant, iets verwijderd van de weg, een mooie boerderij met een paar uit de kluiten gewassen schuren. Dat is het erve Vonckenhuis, eigendom van de graaf van Almelo (Van Rechteren) en dus getooid met de geveltekens en gekleurde luiken van Huis Almelo. De wat oudere geschiedenis van deze boerderij is moeilijk te achterhalen omdat de naam niet voorkomt in het huisarchief van Huis Almelo. Wel is bekend dat er in het midden van de 17-de eeuw een familie Vonck woonde. In 1876 moest deze familie plaats maken voor de landbouwer Uilenreef die de vroegere bewoner was van "Het Bruggink". Vanaf dat moment hadden de bewoners van het Vonckenhuis de bijnaam: "Brunk" (verkorting van "Bruggink").

De Oude Wierdenseweg voert ons dwars door een mooi stadsrandgebied, dat de gemeente Almelo "de westelijke groene long" noemt. De huidige bewoners ijveren voor het behoud van het groene karakter en geven die naam de ondertitel "de schatkamer van Almelo" mee. Vermeldenswaard, maar onzichtbaar vanaf de weg, zijn in dit gebied nog het erve Pezie (voorheen Pesije) en de voormalige havezate Bellinkhof.

Aan het eind van de Oude Wierdenseweg stuiten we op een rood-wit geschilderd hek dat de oorspronkelijk rechtdoor gaande weg afsluit. De weg is namelijk doorsneden door de aanleg van eerst het Twentekanaal, zijtak Almelo, en later de

Weezebeeksingel (N349). Aan de Wierdense kant van het kanaal is daar nog de N36 met wegaansluitingen bijgekomen.

Dus moeten we nu een eindje omrijden om in Wierden de oude weg terug te vinden.

Hoe de weg vroeger liep is wel bekend, namelijk: Vanaf het eind van de Oude Wierdenseweg rechtdoor (de bomen staan er nog langs) en aan de overkant van de Weezebeeksingel rechtdoor over wat nu de Graslaan heet. Aan de andere kant van het Twentekanaal ligt nog de Jachthavenlaan tot aan het volgende obstakel, de N36. Dan ligt er het landschapskunstwerk van de nieuwste "graven", de Wendel, waarvan iedereen het jammer vindt dat het niet voor voetgangers en fietsers ontsloten is. Hier heette de weg Verweyweg. Tot slot ligt het nieuwe stuk Wierdensestraat ons nog dwars en kom je uiteindelijk uit op de Zuidbroeksweg en in het verlengde daarvan: de Oude Almelosestraat.

- Einde weg rechtsaf: Knibbeldijk

- Einde weg (ANWB handwijzer 01809) linksaf, richting Wierden, Wendelgoor
Hier gaan we met een fietstunneltje onder de Weezebeeksingel door.

- Einde weg rechtsaf: Grintweg
We komen nu op knooppunt nummer 83 van het regionale knooppuntennetwerk.

- Rechts aanhouden, richting fietstunneltje
We gaan het tweede fietstunneltje door en kunnen aan het eind ervan een klein uitstapje maken naar de plek waar in de middeleeuwen de burcht Schulenburg stond. Eshuis noemt het een "middeleeuwse schans" en waarschijnlijk Almelo's oudste cultuurmonument. Het had in de middeleeuwen functies als controle van de route van het veer en schuiladres bij onheil voor de bewoners van de Hof te Wederden.

Om er te komen rijden we zo'n 200 meter rechtdoor over de Schuilenburgerweg tot aan het verwijsbordje "Schulenburg". We gaan het zandpad op en komen na ongeveer 100 meter bij een informatiebord over deze burcht. De verhoging in het landschap waarop de burcht, midden in het meestal onder water staande land, heeft gestaan is duidelijk zichtbaar.

We fietsen terug naar het fietstunneltje en volgen de aanwijzing, gezien vanuit de oorspronkelijke route.

- Einde fietstunnel, linksaf het fietspad van de Wierdensestraat op
Dit fietspad (de fietssnelweg F35) leidt ons nu, via de z.g. "Wierdense brug" over het Twentekanaal, zijtak Almelo, naar Wierden.

Een historische wandelroute door Almelo

Door Hanschristiaan Krol

Genieten van het verleden van Almelo kan op verschillende manieren. Vanuit uw leunstoel met Stad en Ambt op schoot, maar u kunt ook van de Almelose geschiedenis genieten met een stadswandeling georganiseerd door het Wevershuisje*. Aan de hand van een gids wandelt dan u langs de highlights van de Almelose geschiedenis rond het kasteel, de Hofstraat, Grotestraat en markt naar de Grote Kerk. U start bij het Wevershuisje en eindigt daar voor koffie met krentenwegge.

U kunt ook op een minder traditionele manier kennis maken met het Almelose verleden. Individueel en zelfstandig wandelt u in uw eigen tempo met de telefoon in de hand van QR code naar QR code door het Almelose centrum en kijkt en luistert op uw telefoon naar een serie animatie filmpjes. Tot nu toe acht in totaal, die vrolijk en aantrekkelijk een stukje geschiedenis en folklore van Almelo vertellen. De man die het mogelijk maakte is Randy van Lingen kunstenaar met zijn atelier in Almelo, maar met een naamsbekendheid die veel verder reikt dan onze stad. Hij is nu voornamelijk monumentaal bezig. Hij ontwierp bijvoorbeeld een indrukwekkende fontein voor het nieuwe busstation bij de markt. Zijn paarden van autobanden zijn ver over de grens bekend. Hij schildert portretten, nam deel aan het Amsterdam Light Festival en tekende de animatiefilms die samen de "Historische Wandelroute Almelo" vormen. Almelo Promotie en een groep sponsors

maakten de route mogelijk.

De route kunt u lopen of fietsen van noord naar zuid. U start bij het Wevershuisje voor uw eigen rondleiding. U scant daar het schildje van Almelo promotie bevestigd aan een lantarenpaal rechts van het Wevershuisje. Wat volgt is een tekenfilm van 2 minuten op uw telefoon over de geschiedenis van deze stadsboerderij. Rechts af naar het Kerkplein hangt het volgende schildje aan een lantarenpaal bij de "synagoge" met een uitleg over de bijzondere torenspits en gravin Sophia. Bij het Kolkje bij de bloemenzaak vindt u een schildje voor een korte geschiedenis van de Almelose bleekvelden. De treurige geschiedenis van de laatste ophanging in 1818 op de Koornmarkt ontvouwt zich bij de deur van het Wetshuys. Treurig want Jan Pieperiet was waarschijnlijk onschuldig. Bij Café de Stam nu nog verborgen onder de bloemen het verhaal van de leugenbuul Mans Kapbaarg. Tenslotte bij het Stedelijk Museum en bij restaurant Ledeboer tekenfilms over de overstroming van 1946 en Bank Ledeboer. Voor "De grootste bankoverval allertijden" wandelt u naar de Werf waar ooit een filiaal van de Nederlandsche Bank stond. Het schildje hangt aan het grote ANWB bord.

*Aanmelden kan bij voorkeur via e-mail: info@wevershuisje.nl of telefonisch: 0546-852 701. Het Wevershuisje: Kerkengang 5-7 Almelo.

DE SOCIETEIT

DE BANKROOF

DE WAAG

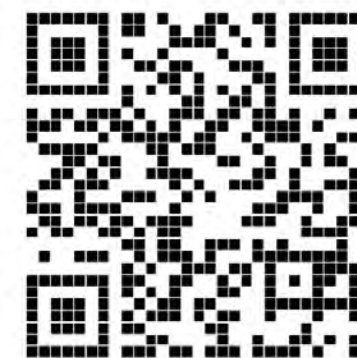
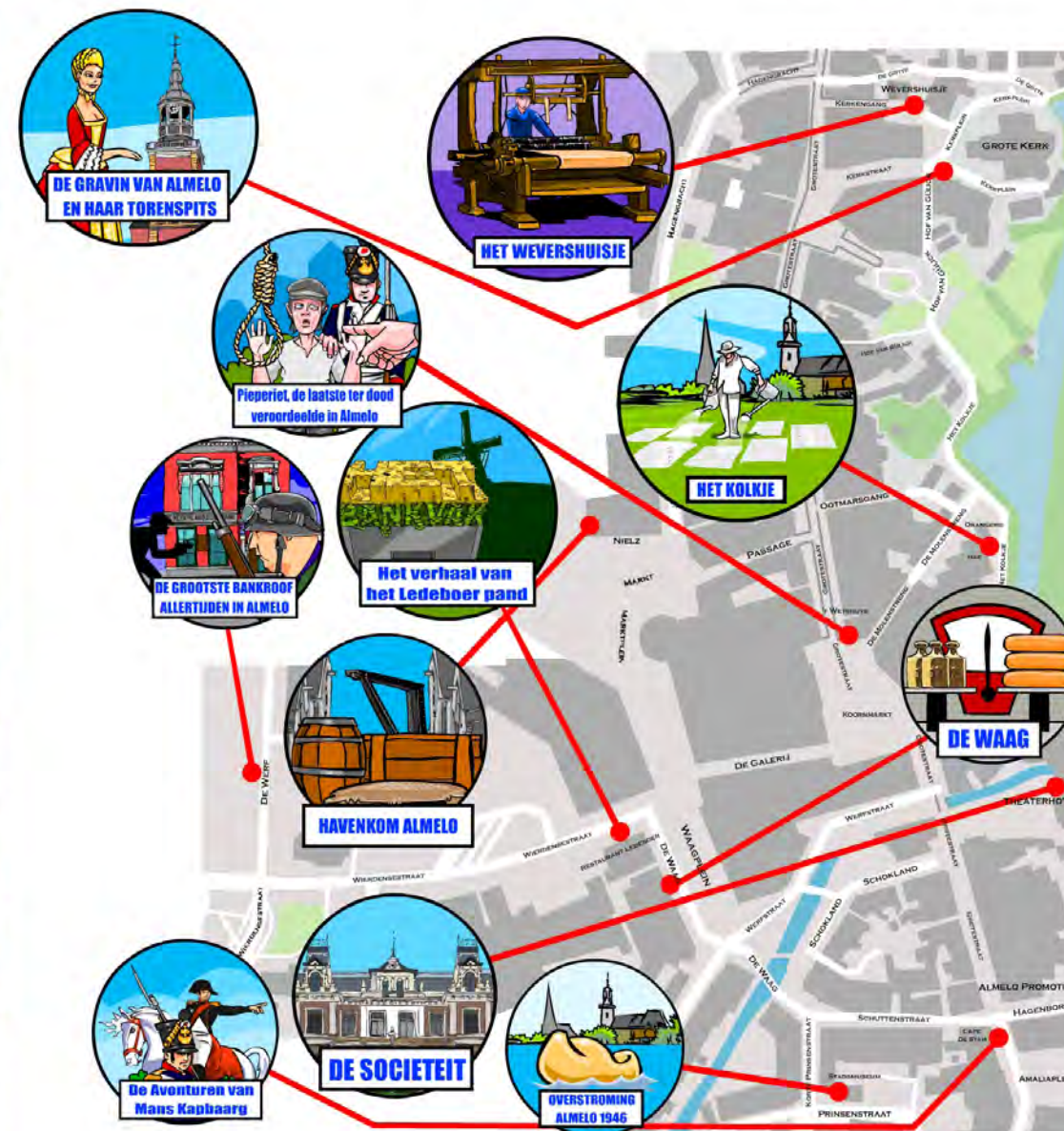
HAVENKOM ALMELO

HET KOLKJE

LEDEBOER

TORENSPITS
GROTE KERK

OVERSTROMING
ALMELO

MANS KAPBAARG

HISTORISCHE WANDELROUTE ALMELO

PIEPERIET

HET WEVERSHUISJE

Herman Reckman neemt afscheid van Filmhuis Almelo

Door Barend de Voogd

‘Het voelt wel een beetje als mijn kindje’, bekend Herman Reckman met enige zelfspot. De voorzitter van Filmhuis Almelo neemt afscheid van het filmhuis dat hij vijftig jaar geleden hielp oprichten.

Herman Reckman en een groepje vrienden richtten Filmhuis Almelo in 1972 op. Het was, nu een halve eeuw geleden, een van de eerste filmhuizen in Overijssel. ‘We hadden een werkgroepje in het voormalige jongerencentrum Erve Noordik en vonden gewoon dat er iets moest komen’, vertelt Reckman aan de telefoon. Commerciële bioscopen waren er wel in Almelo- Cinema Palace en Bioscoop Varossieau in de Grotestraat Noord - maar voor de betere artistieke film moest je naar een van de grote steden. Reckman was in 1966 een paar blauwe maandagen werkzaam geweest in het eerste filmhuis van Amsterdam, Cinetol van Cor Koppies, en was een filmveelvraat. ‘Fellini, Pasolini, Bergman, Tavernier, Antonioni... Dat soort films wilden we heel graag ook naar Almelo halen. Ik geloof dat ik Blow Up in die tijd wel twintig keer gezien heb.’

Aan de keukentafel

De enthousiaste vrijwilligersgroep vond een vertoningslocatie in de schouwburg van het toen kersverse Cultureel Centrum De Hagen. ‘In het begin werd er alleen op 16mm gedraaid. We hadden achter in de zaal twee tafels tegen elkaar geschoven, daar een tafel dwars op gezet, en daarop stonden dan twee 16mm-projectoren te snorren. Je had toen al die kleinere verhuurders in Nederland: The Movies, Fugitive, IAF, Meteor enzovoort. Daar haalden we onze films vandaan. Dat was natuurlijk ook de tijd van de oprichting van Vereniging Het Vrije Circuit (de eerste organisatie van onafhankelijke filmhuizen, red.)’. De 16mm-films werden na afloop van de voorstelling soms nog thuis aan de keukentafel handmatig teruggespoeld. Het filmhuis kreeg pas in de loop van de jaren tachtig de beschikking over een eigen 35mm-projector.

Reckman wist in die beginperiode ook een collectie oude opnamen uit de regio Twente op de kop te tikken en trok daarmee langs de buurt- en verzorgingshuizen. ‘Die mensen zijn nu allemaal dood, maar toen konden ze zichzelf dus nog terugzien op die oude filmpjes uit de jaren dertig. Dat vonden ze fantastisch.’ De documentaire Twente op film: zo doo wiejeu dat, met archiefbeeld uit honderd jaar Twentse geschiedenis, werd dit jaar natuurlijk ook in Almelo vertoond, maar Reckman spreekt vrij nadrukkelijk tegen dat het filmhuis ‘regionaal’ zou willen zijn. Filmhuis Almelo brengt al vijftig jaar een heel

gevarieerd en internationaal filmaanbod.

Wel zette hij zich jarenlang in voor soortgelijke initiatieven op andere plekken in de regio. Hij werd vanaf 2003 bestuurslid van de Vereniging Overijssels Filmhuis Overleg en hielp veel zusterverenigingen en andere filmhuizen met advies en ondersteuning. ‘Veel van die kleine filmhuizen delen een gebouw met een theater of cultureel centrum en vertonen hun films van dvd of Blu-ray. Ze hebben die kennisuitwisseling en gezamenlijke lobby hard nodig.’ Reckman was ook betrokken bij de organisatie van het Overijssels Film Festival, dat na de coronacrisis dit jaar zijn activiteiten weer oppakt.

Welcome aanvulling

Er is in de afgelopen vijftig jaar veel veranderd. Cinema Palace en Bioscoop Varossieau in Almelo bestaan niet meer. Cinema Palace sloot in 1987 de deuren en Varossieau ging in 2005 dicht. Eind 2008 verscheen er een nieuwe commerciële bioscoop aan het Amaliaplein. De opzet van Filmhuis Almelo is natuurlijk bescheidener, maar het filmhuis mag zich dus met recht de oudste filmverterner van Almelo noemen. Met een aanbod bovendien, dat een welcome aanvulling biedt op het bekende blockbustergeweld

Tegenwoordig, vertelt Reckman, werken er ongeveer twintig vrijwilligers in het filmhuis. Zij organiseren iedere woensdag- en vrijdagavond voorstellingen in de theaterzaal van Theater Hof 88. De Herman Finkers Zaal, zoals de zaal heet, beschikt over 166 stoelen. Het filmhuis kan ook rekenen op de vaste steun van meer dan vijfhonderd pashouders. Film liefhebbers die niet alleen uit Almelo komen, maar uit de wijde omgeving: Wierden, Vriezenveen, Tubbergen... Het Filmhuis verzorgt daarnaast vertoningen voor scholen en verenigingen.

Op 35mm wordt ondertussen niet meer gedraaid. Het filmhuis in Almelo behoorde in 2012 tot de laatsten die werden gedigitaliseerd. ‘Alleen onze operateur was daar toen echt niet blij mee’, vertelt Reckman. ‘Hij is toen ook gestopt. Voor het publiek is het natuurlijk een enorme vooruitgang. We kregen onze films vroeger nooit in de eerste week, dus daar zaten altijd wel krassen of kabels op. Nu is het beeld perfect.’

Er kwamen nieuwe films, andere regisseurs werden groot en er kwamen ook andere distributeurs

waarmee zaken moesten worden gedaan. Nederland kent tegenwoordig een bloeiende filmhuis- en filmtheatercultuur. Reckman was in april dit jaar een van de aanwezigen in Deventer tijdens de oprichtingsvergadering van de Vereniging van Filmhuizen. 'Het moet zich nog bewijzen', vindt hij, maar dat er, naast de Nederlandse Vereniging van Bioscopen en Filmtheaters (NVBF), behoefte is aan een vereniging voor kleinschalige filmhuizen onderschrijft hij van harte. Hij noemt bijvoorbeeld de prijsstijgingen van FilmService, die het leven voor veel kleine vertoners moeilijker maakt.

Op vragen over de verandering in het kijkgedrag van het filmpubliek reageert hij laconiek. Natuurlijk is het zo dat een jongere generatie de streamingdiensten en het bingewatchen heeft ontdekt, maar dat is nooit het publiek geweest van het filmhuis. 'Ons publiek is wat ouder, zij gaan niet zo snel alleen maar thuis zitten netflixen. Door de coronacrisis hebben we wel een teruggang in bezoekersaantallen gehad. Dat is nog steeds niet helemaal hersteld, maar ik denk dat we gelukkig heel trouwe bezoekers hebben.'

Ridder zonder kopzorgen

Reckman werd in maart 2018 geridderd in de Orde van Oranje-Nassau. De NVBF eerde hem met een Gouden Speld voor zijn langdurige inzet voor de filmcultuur. Eind vorig jaar mocht hij ook de Overijsselse Vrijwilligersprijs in ontvangst nemen uit handen van Statenlid Marieke Blom. Allemaal verdiende eer, na vijftig jaar hard werken. 'Mijn vrouw zei vroeger wel eens dat ik getrouwd was met het filmhuis.'

Bij het afscheid kan hij terugblikken op alle mooie films die in de afgelopen jaren in het filmhuis werden vertoond. Reckman herinnert zich echter ook de moeilijker tijden nog. In 1987 werd het Cultureel Centrum De Hagen overgenomen door het Van der Valk-concern en moest het filmhuis op zoek naar een nieuw onderkomen. 'Voor de amateurverenigingen, muziek en toneel, die daar ook zaten, werd een oplossing gezocht, maar het filmhuis dreigde vergeten te worden.' Uiteindelijk belandde het filmhuis op de plek waar het nu zit, Theater Hof 88 aan de Elisabethhof. 'Politici maken wel eens goede sier met het feit dat Almelo een eigen filmhuis heeft, maar soms vraag je je af hoe belangrijk ze het werkelijk vinden.' Hij herinnert zich bijvoorbeeld nog een gemeentelijke subsidiebijdrage van maar liefst duizend gulden op een aanvraag van in totaal 36.000 gulden.

Enfin, dat zijn kopzorgen die hij nu aan anderen kan overlaten. 'Ik zal nog wel eens een avondje organiseren, maar het is tijd om te gaan. Het Filmhuis voelt wel een beetje als mijn 'kindje', maar dat zet ik tussen aanhalingstekens. Er is gelukkig een heel team en iedereen staat klaar om het over te nemen. De techniek is voortaan in handen van Theater Hof 88. Er werd dit jaar nog geïnvesteerd in een nieuwe geluidsinstallatie met een upgrade naar 7.1. en binnenkort komt er ook een nieuw scherm. Verder zal er voor het publiek niets veranderen. Ik heb er alle vertrouwen in.'

Bron: <https://magazine.hollandfilmnieuws.nl/hfn-157/interview-herman-reckman/>

Foto: Ilona van Genderen Stort

Arendsboer: van landelijk gebied naar woonbuurt

Door Hans Gerritsen en Harry Koop

W ie de plattegronden van Almelo in de loop van de tijd vergelijkt ziet een grote uitbreiding van de stad in een overwegend agrarisch gebied. Aan de zuidkant van de stad verandert de Boomshoek in een aantal woonwijken. We volgen het spoor terug, hoe zag het gebied er vroeger uit. We kijken in detail naar het gebied van Erve Arendsboer, later de woonbuurt ten noorden van de Sint Egbertuskerk.

straten, buurten, scholen en wijkcentra. Arendsboerweg, Boomplaats, Reigershölte en de Schölpe, ze verwijzen naar oude landhuizen en boerderijen en naar een wereld die geweest is. Die is veranderd in een stedelijke omgeving. De Riet, Arendsboer en het Nieuwland komen achtereenvolgens tot stand en geven het gebied een volledig ander aanzien.

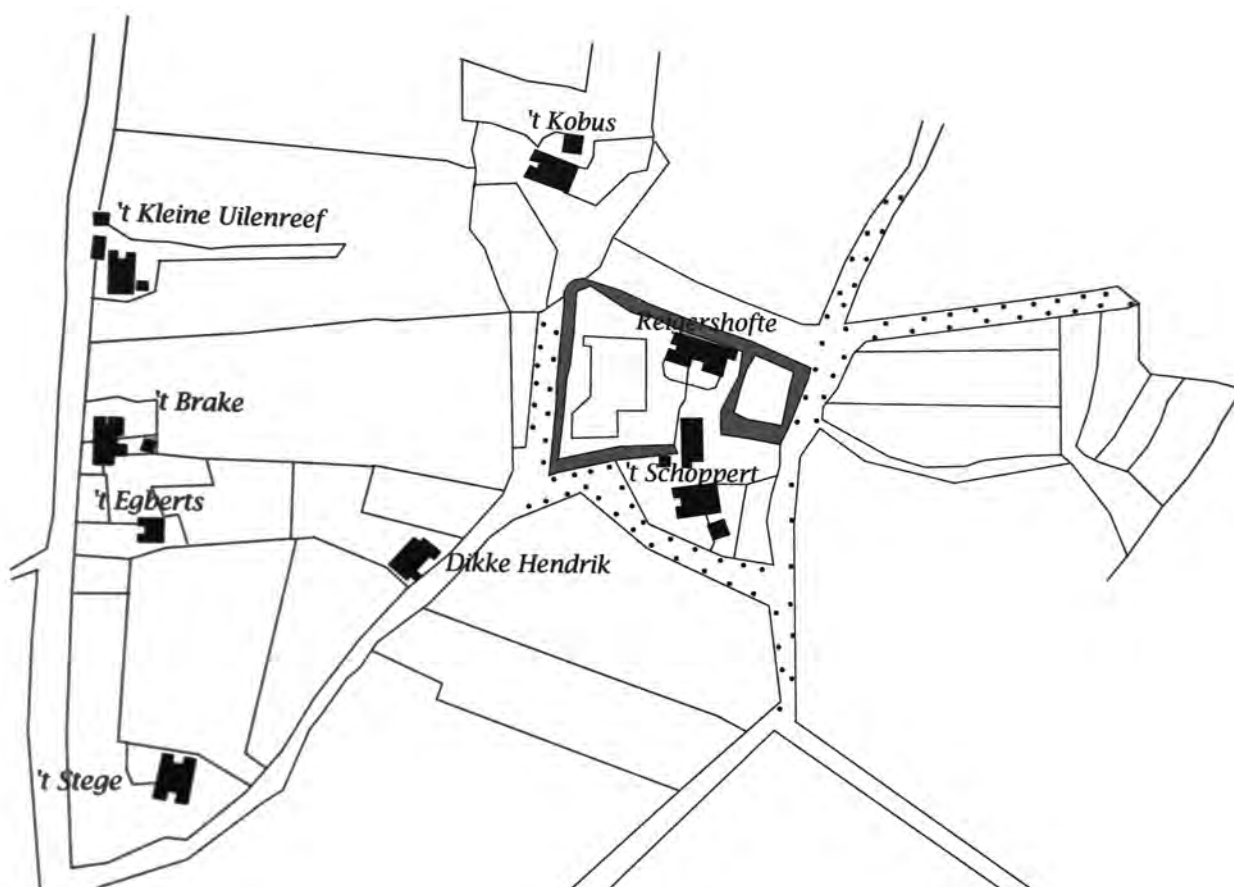
De Boomshoek wordt deel van de stad

Aan de zuidkant van Almelo doen zich in de eerste decennia van de twintigste eeuw ingrijpende ruimtelijke ontwikkelingen voor. Het gaat om de Boomshoek, in een verder verleden nat en moerasachtig en later een agrarisch gebied met boerderijen en kleine behuizingen. Het loopt van de huidige

Bornerbroeksestraat in het westen tot aan de Bolkshoek en Windshoek in het oosten. Binnen enkele decennia verandert het gebied totaal. Niets zal meer aan het oude herinneren, behalve de namen van enkele

De woonbuurt Arendsboer

We kijken wat meer in detail naar de huidige woonbuurt Arendsboer, aan de westkant naast de Riet, een buurt die vlak na de voltooiing van de Riet (bouw 1917-1930) gerealiseerd werd. Het is het gebied omsloten door de Violierstraat, de Bornerbroeksestraat, de Bornsestraat, het Van Dronkelaarplein en de Zwanebloemstraat. De woonbuurt is eind jaren twintig van de vorige eeuw gebouwd, ruimtelijk direct aansluitend aan De Riet. De Zwanebloemstraat is min of meer “de grens”. Aan de noordkant sluit de woonbuurt aan bij de bestaande bebouwing aan de Bornerbroeksestraat en Bornsestraat.

*De woonbuurt Arendsboer toe het nog landelijk gebied was.
Direct ten noorden van Klein Uilenreef stond Erve Arendsboer.*

Op de driesprong van deze straten en de Grotestraat -Zuid was vroeger de veemarkt, ook al in de tijd dat de Boomshoek nog agrarisch gebied was. De wijk grenst aan de noordoostkant aan het Van Dronkelaarplein.

Bijzonderheden in de wijk zijn de Sint Egbertuskerk en het woonzorgcentrum De Koppel. Eerder was hier een bierbrouwerij gevestigd, Hagedoorn en Kirchmann. Deze brouwerij werd in 1873 opgericht. Dit was de eerste “inbreuk” in het tot dan toe landelijke karakter van het gebied van Erve Arendsboer. In 1934 werd de fabriek verkocht en even later gesloopt. De bloemennamen van de straten in de wijk sluiten aan bij die van de straten ten zuiden van de Violierstraat. De woningen in Arendsboer zijn in een andere architectuur vormgegeven dan de Riet, dat een totaalconcept is van de hand van architect J.K. de Wijs.

Het landelijk gebied rond Erve Arendsboer

Er is een tweetal bronnen dat een beeld geeft van de situatie ter plekke voordat de stadsuitbreiding plaatsvond eind jaren twintig. Dat is het boek van G.J. Eshuis “Van boerenland tot stadsrand” en dat van Hans Holtmann “Van Vriesen Aa tot Broke”. Het beeld dat daaruit naar voren komt is het volgende. Aan de zuidoostkant de Reigershöfte, ter hoogte van de huidige kruising Zonnebloemstraat-Violierstraat (zie ook Stad en Ambt, juli 2021). Aan de westkant Klein Uilenreef. Dit stond op de plek waar nu de Sint Egbertus staat. Klein Uilenreef was een zogenaamde “lijftucht”. Dat is een aanduiding voor de behuizing voor ouders alsmede kinderen die niet (meer) op de boerderij werken. Het laat tevens zien hoe uitgebreid de bezittingen waren van het Uilenreef, waarvan de hoofdbehuizing vlak naast het huidige Paradijs gevestigd was.

Ten noorden van Klein Uilenreef lag Erve Arendsboer, de grootste boerderij in het gebied, waarover hieronder meer. Verder lagen in het gebied enkele kleine boerderijen: ‘t Kobus, Het Fikkert, de Schöppert, ‘t Egberts, ‘t Brake, Dikke Hendrik en ‘t Stege. Aan de noordzijde van het Arendsboergebied nabij de Kolkschool bevond zich een kolk. Dat gebied wordt in ruimere zin aangeduid met ‘t Mäöken (spreek de äö uit als de ö in Göteborg), hetgeen (een klein) lager liggend terrein betekent. De huidige Geraniumstraat en Asterstraat liggen wat lager dan de omgeving.

Bijzonder is dat in de tijd waarin de Boomshoek nog intact was, de Bornerbroeksestraat nog “Boomstege” heette. Het is de noord-zuidverbinding door de Boomshoek. Aan deze weg, ter hoogte van de huidige buurt Boomplaats en het Louise van Haaftenplantsoen, lag het Boomshuis, een boerderij die in pacht werd uitgegeven door Huize Almelo. Het Boomshuis lag derhalve ten zuiden van het gebied van de woonbuurt Arendsboer.

Erve Arendsboer

Nog een niveau dieper dalen we af naar een boerderij centraal in het gebied waarnaar de woonbuurt genoemd is, Erve Arendsboer. Het geeft een beeld van de woonomstandigheden destijds.

Erve Arendsboer was een zogenaamd Saksisch Hallenhuis, een veelvoorkomend boerderijtype, dat behalve in het Saksische gebied van Duitsland en Nederland ook in Holland en Brabant voorkomt. De hallen duiden op de indeling van de deel en schuur met een breed middengedeelte en parallel smalle gedeelten voor de stallen. De buitenmuren van met leem bepleisterd vlechtwerk zijn midden 19de eeuw vervangen door baksteen. De voormuur van het woongedeelte had een rechtopgaande houten topgevel. De achterkant van de boerderij had een onderschoer (overkapte inham) en uitspringende hoekschotten (kleine uitbouw op beide hoeken van de achterzijde). De plaats van de schoorsteen duidt er op dat Erve Arendsboer oorspronkelijk een los hoes was (geen scheiding tussen het wonen en de stal). In het woongedeelte van de boerderij was naast de keuken en de bedsteden ook een weefkamer.

Erve Arendsboer is enige honderden jaren oud, geschat wordt van rond 1700. Het komt voor in het vuurstedenregister van 1752 en vermeldt dan Jan Arends als bewoner. Eigenaar was het Gasthuis tot Almelo, het Sint Anthony gasthuis, destijds een instelling voor ouderenzorg in de Grotestraat, later Schalderoi. In 1758 is Arent Arendsen de bewoner en wordt de boerderij Erve Arendsboer genoemd. In de twintigste eeuw tot 1920 was de laatste bewoner J. Boom. Hij was gehuwd met Janna Stegehuis. Deze laatste bewoner bevraagd door Eshuis verhaalt over de barre woonomstandigheden in het verleden. Naast regelmatig wateroverlast was het een “koude bedoening”. Want volgens de zegsman van Eshuis “vreur et in ‘t lösse hoes nog drie dagen eerder dan boeten”.

In 1924 koopt de gemeente de boerderij en erf van bierbrouwer Hagedoorn en Kirchmann ten behoeve van de te bouwen woonbuurt. De boerderij is dan in bouwkundig zeer slechte staat en wordt na aankoop gesloopt.

Een andere wereld

Bij de realisatie van de stadsuitbreiding van Almelo is het landelijk gebied totaal veranderd. Arendsboer was een gebied met boerderijen, kleine behuizingen, een enkel landhuis en velden en akkers, een andere wereld. De bakens zijn verzet, het is nu een woonbuurt die inmiddels bijna een eeuw oud is.

Op de vlucht voor de indianen

Door Gerard Brouwer

Dat veel Nederlanders in de 19e eeuw hun geluk beproefden in het welvaart belovende Amerika is goed te zien aan plaatsnamen in de staat Michigan. Zuidelijker, in het weidse Kansas, tref je zelfs het plaatsje New Almelo aan. Voor die naam is de Almeloër Hartog Meibergen verantwoordelijk, die in 1861 op 22-jarige leeftijd naar Amerika emigreerde. In feite was hij op de vlucht geslagen, omdat hij in zijn woonplaats te veel schulden had. Pas toen Hartog ver genoeg op zee was, liet hij vanuit Amsterdam een brief sturen naar zijn verontruste ouders Joseph Salomon Meibergen en Betje Hartog Vos, die woonden in het ruime huis Groote Steege 2 (Oranjestraat) waar achter hun breierij stond.

Going West

Hartog Meibergen had eerst een baan in Brooklyn en later begon hij in Chicago met een partner een leerververij. De firma ging echter op de fles, omdat de partner er met de kas vandoor ging. Hartog treurde niet lang en ging heel ondernemend op zoek naar andere inkomsten. Hij belandde daarbij in North County in het noorden van Kansas en vond daar op een kruispunt van wegen een kleine nederzetting bij het postagentschap New Elam. In deze streek hadden veel Duitse en Deense boeren hun bedrijfjes en zij hadden er de katholieke Sint Josephkerk gesticht, waar elke week van heinde en verre bezoekers naar toe kwamen. Hartog Meibergen zag meteen mogelijkheden voor een bedrijf, kocht voor een schappelijke prijs grond en begon daar naast het postagentschap een 'store' waar van alles te koop was en tevens een saloon. Vervolgens noemde hij de plek eerst Almelo en niet veel later New Almelo, dus zal hij toch wel gevoelens van heimwee hebben gehad.

Het thuisfront was na zijn overhaaste vertrek naar Amerika laaiend geweest, zo blijkt uit een brief uit 1863 van Joseph Meibergen. Hij had zich voorgenomen geen woord meer tot zijn zoon te richten, maar toen zijn woede wat bekoeld was, besloot hij toch er bij Hartog op aan te dringen dat hij zich in dat verre land aan zijn kerkelijke plichten zou houden. Orthodoxe joden lieten nooit een afbeelding van zich maken en dat deed Joseph ook niet, zo blijkt uit een brief van Hartogs moeder. 'Je lieve vader laat zich niet

portretteren, zoals je weet,' schrijft ze. 'Nu wilde ik mijne ook niet laten maken. Evenwel ben je daar op gesteld, ik zal het je later in een brief sturen als God mij gezond laat. Je kist met onderhemden en broeken zullen we morgen extra met Gods hulp versturen.' De broers en zussen schreven Hartog ook en zij vertelden over de wederwaardigheden van de joodse kennissen in Almelo, zoals de Bendiens. Verder schrijft broer Izak dat de familie bij de gravin op bezoek was geweest omdat zij een kleine had gekregen.

Neergang

In New Almelo gingen de zaken inmiddels voorspoedig en het plaatsje groeide ook. Hartog leek dus een goede keuze te hebben gedaan. Maar zo'n duizend Cheyenne-indianen braken onder aanvoering van opperhoofd Dull Knife uit het reservaat waarin ze waren 'opgeborgen' en trokken strijdend op naar de oorspronkelijk jachtvelden van hun stam. Het leek er op dat New Almelo op hun route lag en daarom sloegen veel inwoners op de vlucht. Dat bleek achteraf niet nodig, maar het werd wel min of meer de neergang van New Almelo, want het plaatsje zou daar nooit meer overheen komen. Op dit moment wonen er in het gehucht nog maar een handjevol mensen.

Hartog Meibergen verkocht zijn zaak en vestigde zich in Cawker City, honderd mijl oostelijker. Hij trouwde met de niet-joodse Mattie Ramsey en kreeg acht kinderen. Een kleindochter is in 1965 nog in Almelo op bezoek geweest. De correspondentie tussen Hartog en zijn familie is bewaard gebleven en het Joods Historisch Museum in Amsterdam koestert hiervan de kopieën, omdat ze zo'n mooi inkijkje geven in het joodse leven van die tijd.

De familie Meibergen woonde aan de Groote Steege 2 (Oranjestraat).

De katholieke St. Josephkerk in New Almelo

De tijd hervonden - aflevering 6

*In deze rubriek komen Almeloërs aan het woord over hun herinneringen en ervaringen.
In deze zesde aflevering Joke van de Loo - Olde Loohuis, verloskundige*

“Dat is de juffrouw”

Door Hans Gerritsen

Geboren en opgegroeid in Reutum gaat Joke van de Loo- Olde Loohuis opleidingen volgen in Almelo en later Rotterdam. Ze wordt verloskundige. Ze komt overal over de vloer en leert de stad tot in de haarvaten kennen. Ze komt bij de mensen thuis op een belangrijk en emotioneel moment: het begin van nieuw leven. Een terugblik.

Van het dorp naar de stad

Joke is geboren in Reutum gemeente Tubbergen in 1943. Sterk geboren in de oorlogsjaren. Dat komt later goed van pas bij de strijd tegen de corona die haar treft in 2020 bij de tweede golf. Weken brengt zij door op de IC en weken in de revalidatie. Gelukkig heeft zij deze periode goed doorstaan.

Haar vader heeft een kleine boerderij en een plaatselijke boerenleenbank. Later gaat hij werken bij de Akzo Hengelo in een administratieve functie. De moeder van Joke is oud geworden 102, moeder van 10 kinderen. Haar grootvader is hoofd van de school, ook anderen in de familie zijn werkzaam in het onderwijs. Daarom is er de ambitie dat kinderen ook een opleiding krijgen. Joke begint op de ULO in Tubbergen, maar ze moet deze al snel verlaten omdat haar moeder de zorg voor het eigen gezin niet aan kan vanwege gezondheidsklachten. Joke helpt dan in het gezin. Wat volgt is de handelsavondschool in Almelo. Daarna werkt Joke kort in administratieve functies bij Hedeman en Neuteboom.

Dan kiest zij de richting die de basis zal zijn voor haar latere werk als verloskundige. Ze volgt een verpleegstersopleiding in Hengelo en een kraamzorgopleiding in het Elisabethziekenhuis in Almelo. Dan besluit zij de opleiding voor verloskundige te volgen in Rotterdam. Het is een opleiding die niet gedomineerd

wordt door nonnen, zoals bij de eerder genoemde opleidingen wel het geval was en dat was niet altijd tot genoegen.

Werken in Almelo

Na afronding van de driejarige opleiding in Rotterdam gaat Joke werken in Duiven en Westervoort bij Arnhem. Daar werkt ze nog geen jaar of ze wordt gebeld door juffrouw Zwaanswijk uit Almelo. Het is 1970, diverse nieuwbouwwijken van Almelo komen gereed, zoals de Schelfhorst, waar gezinnen starten en waardoor het aantal geboorten sterk toeneemt. Juffrouw Zwaanswijk kent Joke nog uit het Elisabethgasthuis van de kraamzorgopleiding. Of Joke alsjeblieft wil komen helpen in Almelo. Dat gebeurt, Joke komt naar Almelo. Ze moet kennismaken met burgemeester Schneiders en de directeur van het ziekenfonds. In die tijd worden verloskundigen nog vroedvrouw genoemd, pas in 1992 verandert dat, het wordt dan officieel verloskundige. Bijzonder is dat in de tijd dat Joke begint, jaren zeventig, de aanspreektitel “juffrouw” is, met een verwijzing naar de meestal vrijgezelle status. Joke gaat zelfstandig werken, als een “gesteunde vestiging” van de praktijk van juffrouw Zwaanswijk en juffrouw Kamerling. Niet veel later in 1977 zet Joke een praktijk op samen met een collega. Door de uitbreiding van Almelo, maar ook doordat huisartsen stoppen met bevallingen, neemt het werk sterk toe. Joke werkt vanuit haar huis in de Beethovenlaan, later huurt zij voor een aantal dagdelen praktijkruimte in de wijkcentra van de Schelfhorst, Windmolenbroek en in de Binnenstad.

Thuis bevallen

Aanvankelijk is thuis bevallen de norm. Dat verandert als de werkdruk toeneemt en geen gelijke tred houdt met de omgang van de beroepsgroep. De ziektekostenverzekeraars bepalen begin jaren zeventig dat

Joke van de Loo- Olde Loohuis is in 1943 geboren in Reutum, gemeente Tubbergen. Na de handelsavondschool volgt zij opleidingen verpleegkunde en kraamzorg en daarna de opleiding tot verloskundige in Rotterdam. Ze werkt 33 jaar als verloskundige in Almelo. Ze trouwde in 1976 met Jan van de Loo, gynaecoloog.

bevallingen allemaal poliklinisch moeten plaatsvinden, omdat op deze wijze efficiënter gewerkt kan worden. Dat is nodig vanwege het tekort aan verloskundigen. Er komen speciale kraamafdelingen. Na maatschappelijke druk om bevallingen weer thuis te laten plaatsvinden komt in 1985 een eind aan de verplichte bevalling in het ziekenhuis. Dat gaat dan ook veranderen in Almelo. Sommige oudere collega's van Joke blijven echter liever in het ziekenhuis werken, thuisbezoek met onder andere veel traplopen in portiekflats is te belastend.

De gezinshereniging bij Turkse migranten

In haar praktijk krijgt Joke nadrukkelijk te maken met de gezinshereniging begin jaren zeventig van wat dan gastarbeiders worden genoemd. Ze wonen veelal in de Kerkelanden, Nieuwstraatkwartier en de Vijverstraten/Zuiderstraat. De culturele kloof is enorm. De eerste generatie vrouwen afkomstig uit de Turkse binnenlanden spreekt geen Nederlands. Mannen houden zich vaak op afstand bij bevallingen, omdat dit cultureel gevoelig ligt. Soms moeten kinderen helpen om te communiceren met de verloskundige. Het gaat dan bijvoorbeeld om het vaststellen van de duur van de zwangerschap. Vragen via de kinderen over wanneer een vrouw voor het laatst ongesteld is geweest, levert forse culturele complicaties op. Het voorbereiden van bevallingen door aanschaf babykleertjes, wieg en ander toebehoren gebeurt aanvankelijk vaak niet. Men is van oudsher gewend eerst aan te zien of de baby blijft leven. In de binnenlanden van Turkije was veel kindersterfte. Joke moet regelmatig kleren van de ouders gebruiken om de pasgeborene te kleden. Ook zijn er vaak slechte woonomstandigheden. Men woont in de goedkoopste huizen. Daardoor wil men dat de bevalling in het ziekenhuis plaatsvindt. Joke leert Turks en verdiept zich in de culturele antropologie. Geleidelijk verbetert de situatie van de gezinnen. Men leert de taal, consultatiebureaus

helpen en de woonomstandigheden verbeteren. Verpauperde woningen zijn na verloop van tijd gesaneerd.

Een andere wereld in dezelfde stad

Een andere bevolkingsgroep waar Joke over de vloer komt is wat zij "de rand van de samenleving" noemt. Het zijn veelal autochtone Nederlanders die regelmatig met justitie in aanraking komen. Soms zijn er mannen die nog een gevangenisstraf moeten uitzitten, maar op de vlucht zijn. Bij de bevalling willen zij echter wel aanwezig zijn. De politie zit op het vinkentouw en houdt Joke in de gaten. Joke heeft echter een beroepsgeheim en geeft geen krimp. Ook komt zij regelmatig in huishoudens waar drugs verborgen zijn of waar vuurwapens of messen in de kamer liggen. Ook op dat punt vraagt het beroepsgeheim dat Joke er het zwijgen toe doet. Verloskundige is een vertrouwensfunctie. In het belang van de gezondheid van moeder en baby moet er een verloskundige aanwezig zijn. Dat kan alleen als betrokkenen er van op aan kunnen dat zaken vertrouwelijk blijven. Het is een andere wereld waar Joke binnenkomt. Soms wordt zij aanvankelijk op afstand gehouden, maar wordt er even later op terug gekomen.

"Aan de kant, dat is de juffrouw".

De politie helpt Joke goed, zeker als er sprake is van potentieel bedreigende situaties. Of als er iemand opgespoord moet worden als een bevalling onverwacht vroeg plaatsvindt. In situaties waar gezinnen op een bestaansminimum zitten kan Joke de sociale dienst adviseren om de uitzet te financieren. Dat advies wordt overgenomen. Soms is er een spanningsveld tussen wat volgens de regels kan en mag en wat de praktijk vraagt en wat nodig is. Joke komt dan voor lastige afwegingen te staan.

Joke heeft de wettelijke plicht zorg te dragen dat de pasgeborene bij de Burgerlijke Stand wordt aangegeven. Wanneer er geen partner aanwezig is moet Joke dat doen. Dat levert spanning op met het beroepsgeheim.

Joke weet dan wie de vader is. In een geval is de vader ook aanwezig bij de bevalling thuis. Maar hij durft zelf geen aangifte te doen, omdat hij dan in zijn kraag wordt gevat vanwege een gevangenisstraf die hij nog moet uitzitten. De ambtenaar van de burgerlijke stand vraagt spottend of Joke echt niet weet wie de partner is. Antwoord van Joke: "ik was er bij toen het kind geboren werd, maar niet toen het kind gemaakt werd".

Terugblik

Joke is 33 jaar actief in Almelo als verloskundige, van 1970-2003. Zij heeft 5300 Almeloërs op de wereld gezet. Ze is betrokken geweest bij het begin van hun leven. In situaties die emotioneel, vreugdevol en fundamenteel zijn. Joke kan in de stad niet over straat zonder herkend en aangesproken te worden. Zelf geboren in een dorp is ze nu geworteld in de stad. Ze geniet van de verschillende bevolkingsgroepen in Almelo en de nuchtere mentaliteit. Joke is op en top Almeloze geworden.

Twee plekken waar ze veel affiniteit mee had:
boven het St. Elisabethziekenhuis,
onder de wijk Kerkelanden.

Nieuws van Stad & Ambt

Lezingen Historische Kring Stad en Ambt Almelo, najaar/winter 2022/23

Het parkeerterrein aan Het Kolkje is gratis beschikbaar voor bezoekers.

12 oktober 2022

Plaats: Bibliotheek Almelo

Tijd: 19.30 uur

Maand van de Geschiedenis, thema: rampen.

In samenwerking met de Bibliotheek organiseert de Historische Kring de voorstelling: "Rampen van vuur en water". Met medewerking van Willem van Dooren, Peter Schoof en Hanschristiaan Krol over exploderende kruithuizen in Delf en Leiden. De Enschedese vuurwerkrampe en vloedgolven met gruwelijke gevolgen. Inloop vanaf 19.15 uur. Toegang gratis.

9 november 2022

Plaats: De Schouw

Tijd: 20.00 uur

Spreker: Erik Eshuis

Onderwerp: Koets'n Keerls

14 december 2022

Plaats: De Schouw

Tijd: 20.00 uur

Spreker: Arjen Gerritsen,

burgemeester van Almelo

11 januari 2023

Plaats: De Schouw

Tijd: 20.00 uur

Nieuwjaarsreceptie/Kuieravond

Met medewerking van Thomasvaer en Piernel.

Van het bestuur

Beste donateurs, adverteerders en andere belangstellenden,

Op een dag met veel zon en een temperatuur van meer dan 30 graden schrijf ik, namens het bestuur, deze bijdrage. Dit ook in het besef dat we te maken hebben met een aantal grote crises, zo u wilt plagen, die ons dagelijkse leven fors kunnen beïnvloeden. Hopelijk weten kabinet en Tweede Kamer een goede koers uit te zetten.

Dit laatste is ook op lokaal niveau van groot belang. Een belangrijk ankerpunt daarvoor moet het jongste coalitieakkoord "bouwen aan kansen voor iedereen" zijn. In een 7-tal hoofdstukken wordt uit de doeken gedaan wat we ons daarbij moeten voorstellen en de coalitiepartners geven daarbij aan dat in overleg met inwoners, bedrijven en instellingen te willen doen.

Vanuit het perspectief van het meervoudige belang van cultureel erfgoed is dat laatste hard nodig. Zeker ook in het besef dat het woord "erfgoed", ondanks inspanningen vanuit het Platform Cultureel Erfgoed Almelo, niet in de tekst van het akkoord voorkomt. Een gemiste kans en blijkbaar moeten we het belang van erfgoed nog vaker benoemen. Gelukkig biedt de komst van een nieuwe erfgoednota (besluit gemeenteraad van maart 2022) hiertoe een serieuze mogelijkheid. Wethouder van cultuur/erfgoed, Monique van Saane, heeft dat in een plezierig kennismakingsgesprek in augustus ook aangegeven. Dus hoop doet leven!

Tegelijkertijd moeten we, als gezamenlijke erfgoedorganisaties, zelf ook actief blijven richting de politiek en de samenleving. Het stadsbezoek van raadsleden op 10 september 2022, dat zich focust op erfgoed is daar een voorbeeld van. Net als de op die datum gehouden Open Monumenten Dag met in totaal 11 te bezoeken locaties!

Als Historische Kring Stad en Ambt Almelo blijven we uiteraard ook niet op onze handen zitten. Een mooi lezingenprogramma voor het komende seizoen staat in de steigers en een van de sprekers op (14 december a.s.) is onze burgemeester.

Het Historisch Informatie Punt (HIP) is na de afloop van de corona maatregelen gelukkig weer volop bereikbaar en verder wordt er nog steeds hard gewerkt aan de realisatie van de 2 stadspoorten. En als alles goed gaat, zouden, in de periode half november – half december 2022, beide "geopend" kunnen worden.

Als nieuwe penningmeester (opvolger van ons zeer gewaardeerd bestuurslid Wim Noordik) treedt in oktober Ton Meenhuis aan, die ook actief is als penningmeester van het Stedelijk Museum Almelo.

Namens het bestuur zie ik u graag tegemoet bij een of meerdere lezingen en blijft u vooral onze Kring ondersteunen.

Met hartelijke groet,

Theo van Rijmenam
voorzitter